

Inleiding

Dit rapport biedt inzicht in thema's die een potentieel risico vormen op ontwrichting van de Rotterdamse samenleving. Potentiële dreigingen zijn in afstemming met de driehoek – politie, gemeente en Openbaar Ministerie – vertaald naar de thema's radicalisering en terrorisme, polarisatie, verstoringen in de openbare ruimte, verwarde personen, ondermijnende criminaliteit, vuurwapengeweld en cybercriminaliteit. Er zijn binnen de politie eenheid Rotterdam en de gemeente Rotterdam vele aanpakken gericht op de bestrijding van criminaliteit en de bevordering van veiligheid. Dit trendrapport richt zich daar echter niet op. Wel kan het input zijn voor beleidsvorming.

Een actueel beeld voor de gemeente Rotterdam is het uitgangspunt. Wanneer het lokale beeld niet voorhanden is, of een vergelijking met andere gemeenten meer inzicht geeft, wordt op niveau van de politie eenheid gerapporteerd. Ook worden veel ontwikkelingen geplaatst binnen de landelijke context. Politie-informatie vormt de basis voor dit trendrapport. Er zijn interviews gehouden met meer dan 50 experts binnen diverse aandachtsgebieden. Daarnaast zijn er rapporten van politie, inlichtingendiensten, gemeente en externe onderzoeksbureaus geraadpleegd. Waar beschikbaar en relevant worden cijfers gedeeld, al richt dit rapport zich vooral op de beelden achter de cijfers.

1 Gewelddadig jihadisme, radicalisering en terrorisme

Dreiging in Nederland

De Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) geeft in het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 45 (juni 2017) aan dat de dreiging van de gewelddadige jihad nog steeds de meest bepalende terroristische dreiging voor Nederland is. Het gaat hierbij om personen die vanuit een religieuze motivatie bereid zijn om geweld te plegen. Jihadistische terroristen zijn van mening dat ze een heilige oorlog voeren tegen de vijanden van de islam, zoals landen die deelnemen aan de strijd tegen Islamitische Staat in Irak en al-Sham (ISIS)¹.

De meeste terroristische aanslagen vonden in 2016 plaats in conflictgebieden, zoals Syrië, Irak en Somalië. Recente aanslagen tonen aan dat Europa ook steeds vaker doelwit is voor gewelddadige jihadistische groeperingen. Zoals de laatste aanslagen in Spanje (augustus 2017), Engeland (mei en juni 2017) en Frankrijk (april 2017). Hoewel hier op dit moment geen concrete aanwijzingen voor zijn, kunnen de aanslagen ook in Nederland plaatsvinden. Het dreigingsniveau is substantieel en blijft staan op niveau 4 op een schaal van 5².

Mondialisering en snelle en gedetailleerde mediaberichtgeving kunnen een katalysator vormen voor 'copy-cat' gedrag. De laatste aanslagen in Europa zijn gepleegd door individuen die vermoedelijk zijn gecoacht of geïnspireerd door ISIS met als doel om zoveel mogelijk burgerslachtoffers te maken. De dreiging van grootschalige aangestuurde aanslagen door ISIS zelf blijft echter bestaan.

De NCTV meldt dat bijna alle aanslagplegers in meer of mindere mate contacten hadden met jihadistische netwerken. Radicalisering is de groeiende actiebereidheid om ingrijpende veranderingen in de samenleving te bewerkstelligen, die een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde. De gewelddadige jihadistische beweging in Nederland heeft naar schatting enkele honderden aanhangers en enkele duizenden

¹ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/jihadistische-ideologie>

² <https://nos.nl/op3/artikel/2119690-zoveel-doden-vielen-er-door-terroristische-aanslagen-in-2016.html>

sympathisanten³. Zij hebben zich in meer of mindere mate afgekeerd van de Nederlandse samenleving. Anno april 2017 vertrokken volgens de NCTV en AIVD landelijk 280 volwassenen uit Nederland naar Syrië en Irak, van wie 190 met gewelddadige jihadistische intenties. De laatste maanden zijn er nauwelijks mensen uitgereisd.

ISIS verliest momenteel terrein. Als het kalifaat uiteenvalt, zal het aantal terugkeerders vermoedelijk toenemen en neemt daarmee ook de dreiging in Nederland toe. Bovendien kunnen de nederlagen juist een aansporing zijn om in Europa aanslagen te plegen. Terugkeerders verhogen in principe de dreiging, maar deze zal altijd per individueel geval moeten worden onderzocht en vastgesteld. Volgens de NCTV gaat ook van minderjarige terugkeerders een risico uit. Zij kunnen in het strijdgebied getraumatiseerd geraakt zijn en/of door personen geïndoctrineerd zijn, waardoor zij mogelijk ook bereid zijn geweld te gaan gebruiken.

Dreiging in Rotterdam

Ten aanzien van de dreiging van gewelddadig jihadisme, radicalisering en terrorisme is er in Rotterdam geen afwijkend beeld ten opzichte van andere grote Nederlandse steden. Ook hier is het dreigingsniveau substantieel. Er zijn geen concrete aanwijzingen dat terroristen voorbereidingen tot een aanslag plannen. Wel waren er een aantal incidenten in Rotterdam die gerelateerd zijn aan radicalisering en terrorisme. In maart 2016 werd op verzoek van de Franse justitie een Franse terrorismeverdachte in Rotterdam aangehouden, waarbij werd vermoed dat er een aanslag in Frankrijk werd voorbereid. In twee woningen lagen 45 kilogram munitie, wapens en ook verdovende middelen. In december 2016 is een Rotterdammer aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een terroristische aanslag. In zijn woning werd een wapen, zwaar vuurwerk en een vlag van ISIS aangetroffen. In april 2017 werd een persoon aangehouden, die zich in het verleden vermoedelijk bij ISIS had aangesloten. Hij werd aangehouden omdat hij een gebiedsverbod rondom het parcours van de marathon Rotterdam overtrad. In augustus 2017 is een concert in de Maassilo afgelast wegens een dreiging welke vanuit de Spaanse autoriteiten werd ontvangen.

In de politie eenheid Rotterdam zijn er de afgelopen 4 jaren circa 100 personen in beeld waarover signalen zijn afgegeven met betrekking tot radicalisering. Signalen worden nadrukkelijk onderzocht. De meest serieuze meldingen worden als casus doorgezet naar het Veiligheidshuis ter weging (en een gezamenlijk plan van aanpak. Casussen waar de signalen nog niet sterk genoeg over zijn, blijven bij de gemeente in nader onderzoek.

Netwerken van geradicaliseerde personen in Rotterdam verweven deels met die van Den Haag en Zoetermeer. Het profiel van een geradicaliseerd persoon is niet eenduidig: er is een grote variatie in leeftijd, woonsituatie, etniciteit, opleidingsniveau en registraties over die persoon in politiestructuren. In het merendeel van de gevallen speelt problematiek op persoonlijk of huishoudelijk vlak een rol. Zoals spanningen in de gezinssituatie of criminaliteit.

Ook vanuit het werkgebied van de politie eenheid Rotterdam vertrokken personen naar Syrië of Irak, van wie een aantal minderjarigen. Meer dan de helft van de personen is afkomstig uit de stad Rotterdam. Verreweg de meeste uitreizigers zijn mannen. Landelijk keerden circa 50 personen terug. In de politie eenheid Rotterdam verblijft een beperkt aantal personen van wie is vastgesteld of het vermoed wordt dat zij in Syrië of Irak hebben gestreden.

Methodieken en potentiële doelwitten onder de loep

Volgens de AIVD bleken in 2016 openbare gelegenheden en publieke locaties, zoals winkelcentra, uitgaansgebieden en stadscentra het vaakst doelwit van een aanslag⁴. Het gebruik van (zware) voertuigen en messen als aanslagmiddel is een mondiale trend. Landelijk benoemde de AIVD algemene factoren die invloed hebben op het risico van een aanslag. Deze risicofactoren zijn gekoppeld aan specifieke kenmerken van de stad Rotterdam. Het betreft de aanwezigheid of combinatie van:

³ <https://www.aivd.nl/onderwerpen/terrorisme/inhoud/dreiging/jihadistische-beweging-in-nederland>

⁴ AIVD Jaarbeeld 2016 (2-3)

1. Een grote mensenmassa; denk bijvoorbeeld aan (de directe omgeving van) grote muziek- en dansevenementen, de marathon, wereldhavendagen maar ook aan drukke stations, winkel- en uitgaansgebieden, voetbalstadions en Rotterdam/The Hague Airport.
2. Symbolische doelwitten zoals christelijke, democratische, politieke of westerse evenementen, maar ook overheidsgebouwen en religieuze objecten (kerken en synagogen) in Rotterdam. Ook gezags- en ambtsdragers lopen een verhoogd risico.
3. Locaties waarbij een "tunnel-effect" kan worden gecreëerd. Dit wil zeggen lange stukken rechte weg, zonder te veel obstakels voor een voertuig en waarbij voetgangers weinig uitwijkmogelijkheden hebben. Voor de gemeente Rotterdam is dit onder andere het winkelgebied in het centrum. Dit conform de aanslag op de Ramblas in Barcelona.
4. Economische knooppunten zoals de Rotterdamse haven (waaronder de haventerminals, Europoort en het Botlek gebied) vervullen mondiaal een belangrijke economische positie, en zijn daarmee kwetsbaar. De Wilhelminapier is gezien de grote hoeveelheid forenzen en toeristen in dat gebied ook kwetsbaar.

Antidemocratisch salafisme als risico

Salafisme is een verzamelterm voor fundamentalistische stromingen binnen de soennitische islam. De AIVD en NCTV zijn bezorgd over de antidemocratische, onverdraagzame en isolationistische boodschap van sommige salafisten. Met name jongeren en vluchtelingen zijn vatbaar voor deze boodschap. Antidemocratische salafisten proberen in toenemende mate hun geloofsbeleving aan andere moslims op te leggen. Soms is er hierbij sprake van geweldgebruik. Zij proberen in Nederland voet aan de grond te krijgen in verschillende moskeeën en moskeebesturen. Ook het werkgebied van de politie eenheid Rotterdam huisvest moskeeën die in meer of mindere mate onder deze invloed staan. Dit kan een risico vormen voor andere moslims, voor de vrijheid van meningsuiting of voor het ontstaan van gewelddadig jihadisme.

2 Polarisatie

Polarisatie, ook wel het wij-zij denken genoemd, is een proces waarbij bewust of onbewust een tegenstelling wordt gecreëerd tussen partijen. Er is pas sprake van een dreiging wanneer toegenomen spanningen en polarisatie de openbare orde en veiligheid aantasten. In dit hoofdstuk worden enkel de onderwerpen besproken die mogelijk daartoe zouden kunnen leiden. Deze onderwerpen zijn niet uniek voor Rotterdam, het zijn landelijke en meestal ook mondiale kwesties, die gedurende een lange periode worden gevormd en geuit.

Verhitte discussies in publieke opinie en debat

De laatste jaren worden discussies binnen de thema's integratie, immigratie, religie en cultuur heftiger. Dit zorgt voor meer afstand tussen verschillende bevolkingsgroepen. Deze polarisatie is onder andere terug te vinden in de toon van de reacties op nieuwsartikelen en berichten op sociale media. Er lijkt steeds minder ruimte te zijn voor het geluid van gematigde voor- of tegenstanders.

Met betrekking tot het thema religie meldt de NCTV dat sommige moslims het gevoel hebben dat zij collectief worden afgerekend op de acties van terroristen en geradicaliseerde individuen en dat zij zich daarvoor moeten verdedigen. Islamitische symbolen en uitingen, zoals de hoofddoek en moskeeën, zijn regelmatig onderwerp van debat. Aan de andere kant wordt naast polarisatie ook verbroedering gezien, zoals het initiatief om een menselijke keten te vormen rondom een Rotterdamse moskee als tegenbeweging op de terroristische aanslag op een moskee in Canada.

Ook binnen het Nederlandse en Rotterdamse politieke klimaat lijkt het debat te schuren. Zeker in verkiezingstijd wanneer standpunten worden uitvergroot. De polarisatie in Rotterdam weerklinkt in het stemgedrag en in het maatschappelijk gedrag van burgers.

Sommige maatschappelijke discussies leiden tot verdergaande spanningen en polarisatie tussen groepen en zijn van invloed op de openbare orde en veiligheid in Rotterdam. Dit uit zich onder meer bij demonstraties.

De landelijke Zwarte Piet-discussie leidde er in Rotterdam toe dat in november en december 2016 (anti-) Zwarte Piet demonstraties plaatsvonden, waarbij aanhoudingen zijn verricht. Soortgelijke demonstraties zijn in de toekomst niet uit te sluiten.

Vluchtelingdebat

De komst van vluchtelingen en bijbehorende asielzoekerscentra hadden hun weerslag in Rotterdam. Bij de aankondiging van het AZC in Beverwaard in het najaar van 2015 liepen de gemoederen hoog op en in het najaar van 2016 waren er demonstraties tegen huisvesting van asielzoekers in Hoogvliet. De komst van het AZC in Beverwaard leidde echter niet tot grote incidenten. In het centrum van Rotterdam helpen buurtbewoners en ondernemers vluchtelingen zelfs bij hun integratie. In 2017 staan in Rotterdam debatten over de komst van vluchtelingen en asielzoekerscentra minder op de voorgrond. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de afgenomen vluchtelingenstroom naar Nederland. Wanneer in de toekomst incidenten ontstaan waar vluchtelingen of statushouders bij betrokken zijn, of wanneer de vluchtelingenstroom opnieuw toeneemt, zou dit echter weer tot onrust kunnen leiden.

Het linkse en rechtse debat op de achtergrond en de invloed op de politiek

De NCTV meldt in haar Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland nummer 43 en 44 dat er in Nederland in 2016 verschillende rechtse extremistische acties plaatsvonden, zoals de brandbom tegen een moskee in Enschede en bekladdingen en vernielingen bij asielzoekerscentra. Hoewel het aantal acties terugloopt, is op het internet een stroom van haat tegen moslims en vluchtelingen zichtbaar. Het internet is een voedingsbodem voor potentieel rechts geweld. In aanloop naar de Sinterklaasintocht in Maassluis in 2016 was er informatie dat rechts-extremisten de gewelddadige confrontatie wilden zoeken met extreemlinkse en anti-Zwarte Piet actievoerders. Tilburg zag recent nog een confrontatie tussen de rechtse Pegida-beweging, en de linkse Anti-Fascistische Actie. In Rotterdam lijken deze tegenstellingen in uitingsvormen naar de achtergrond verdwenen. In de eenheid Rotterdam bevindt zich een klein aantal linkse en rechtse activisten, ongeregelde doeden doen zich doorgaans niet voor. Pegida demonstraties in Rotterdam vonden na december 2015 niet meer plaats.

Politieke polarisatie in Nederland, en ook in Rotterdam, lijkt groter te worden. Zeker in verkiezingstijd profileren politici zich en wordt er afstand gecreëerd door c.q. bij bepaalde standpunten. Polarisatie in Rotterdam weerklinkt ook in het stemgedrag. Partijen met uitgesproken tegengestelde standpunten op het gebied van bijvoorbeeld immigratie en integratie zijn sterker vertegenwoordigd in Rotterdam dan in het land. Met de Rotterdamse gemeenteraadsverkiezingen van volgend jaar in het vooruitzicht is een toenemende polarisatie voorstelbaar. De harde toon van politieke partijen kan doorwerken op hun achterban.

De invloed van buitenlandse conflicten

Conflicten die zich afspelen in het buitenland kunnen ook van invloed zijn op Nederland. De verwachting is dat buitenlandse conflicten in de toekomst vaker tot lokale spanningen leiden. Spanningen zijn dan ook in onze stad merkbaar en kunnen polarisatie tussen groepen voeden.

In Rotterdam zijn spanningen binnen de Turkse gemeenschap nog actueel. Na de mislukte coup poging in Turkije in de zomer van 2016 nam de polarisatie binnen de Turkse gemeenschap in Rotterdam sterk toe. Deze leek te verdiepen na de grondwetswijzigingscampagne van de Turkse president Erdogan en de komst van minister Kaya van Familiezaken naar Rotterdam 11 maart jl..

Er wonen bijna 48 duizend Nederlanders met een Turkse achtergrond in Rotterdam, de grootste populatie in Nederland. Het afgelopen jaar hadden incidenten, in Nederland maar ook in Turkije, een grote impact op Rotterdamers met een Turkse achtergrond. Meerdere conflicten binnen de Turkse gemeenschap zijn te onderscheiden. Deze komen in Rotterdam tot uiting tussen enerzijds aanhangers van de Hizmet beweging (Gülen) en Erdogan, en anderzijds tussen Koerden en aanhangers van Erdogan, waaronder ook Rechts-Nationalisten. Tevens is er in beslotenheid sprake van intimidatie tussen verschillende groepen Rotterdamers met een Turkse achtergrond.

De spanningen binnen de Turkse gemeenschap zijn er in Rotterdam binnen moskeeën, buurthuizen, scholen, bedrijven en zelfs binnen families. Dit heeft mede geleid tot aangiften van bedreiging, intimidatie, belediging en brandstichting. Na de zomervakantie van 2016 haalden ouders hun kinderen van scholen die banden met Gülen zou hebben. Bedrijven gingen failliet doordat eigenaren al hun klanten verloren nadat zij als tegenstander van Erdogan werden gezien en er zijn signalen dat er angst bestaat om aangifte te doen. Spanningen werken door op personeel van overheidsdiensten zoals politie en gemeente. Een voorbeeld

hiervan is een CDA-gemeenteraadslid die werd bedreigd omdat hij gezien werd als Gülen sympathisant. Deze legde zelfs tijdelijk zijn werk neer.

Tegenstellingen tussen Koerden en aanhangers van Erdogan, waaronder ook Rechts-nationalisten, komen met name tot uiting bij demonstraties. Een demonstratie van Koerden in het Rotterdam centrum liep in augustus 2016 uit op een vechtpartij.

Spanningen binnen de Turkse gemeenschap hebben ook gevolgen voor de perceptie en acties van Rotterdammers met een niet-Turkse achtergrond. Enkel deden aangiften van belediging door de uitspraken van de Turkse president Erdogan over de Nederlandse bevolking. Zolang het Turkse conflict blijft voortbestaan, is het aannemelijk dat incidenten in Rotterdam zullen plaatsvinden.

Momenteel is er onrust in het Marokkaanse Rif-gebied. Nederlanders met sterke banden met dat gebied zijn hiermee begaan, wat ook in Nederland tot spanningen leidt⁵. De verwachting is voornamelijk niet dat dit tot openbare orde problematiek tussen verschillende groepen leidt, aangezien de meeste Marokkaanse-Nederlanders in Rotterdam van oorsprong Riffijnen zijn. Spanningen hoeven niet altijd te resulteren in conflicten of te leiden tot polarisatie. De relatieve rust tijdens het stemmen voor het Turkse referendum is hier een voorbeeld van, net zoals het feit dat het Palestijns-Israëliëse conflict voornamelijk niet voor openbare orde problematiek zorgt. Wel kunnen verschillende groepen behoefte hebben aan demonstraties in de openbare ruimte.

3 Risico op verstoringen in de openbare ruimte

Voetbalsupporters, evenementen en demonstraties kunnen leiden tot verstoringen in de openbare ruimte. In dit hoofdstuk worden deze thema's en het risico op verstoringen van de openbare orde nader toegelicht.

Voetbal

Voetbal is de populairste sport in Nederland en kent een zeer grote supportersaanhang. In Rotterdam zijn momenteel drie clubs – Feyenoord, Sparta en Excelsior - in de eredivisie actief. Uit onderzoek van Bureau Beke in 2014⁶ blijkt dat slechts een klein deel van de voetbalsupporters overlast en geweldsdelicten veroorzaakt. De politie ziet deze harde kern supporters als potentiële veiligheidsrisico's.

Harde kern voetbalsupporters

Van alle voetbalsupporters is de harde kern van Feyenoord het nadrukkelijkst aanwezig in het werkgebied van de politie eenheid Rotterdam. Daarnaast is er ook een aantal harde kern leden van FC Dordrecht, en enkelen van Excelsior en Sparta. De harde kern omvat op dit moment circa 500 supporters die een risico kunnen vormen voor de openbare orde. Ongeregeldheden bleven de laatste jaren beperkt: de kampioenswedstrijd van Feyenoord en de huldiging in 2017 verliepen ordelijk.

Hoewel het merendeel van supporters niet direct uit is op een confrontatie, is er altijd het risico dat de situatie uit de hand loopt. Ongeregeldheden kunnen ontstaan wanneer bijvoorbeeld Feyenoord rivaliserende clubs uit Nederland of het buitenland ontmoet, of wanneer de sportieve prestaties tegenvallen. Overmatig alcohol- en drugsgebruik werken hierbij als katalysator. Daarbij hebben harde kern-leden een groot mobiliserend en polariserend vermogen. Voorbeelden van ongeregelde incidenten zijn incidenten in de binnenstad van Rome in 2015 en ongeregelde incidenten na het verlies van Feyenoord tegen Excelsior op 7 mei 2017. Aangezien er in het volgende voetbalseizoen drie Rotterdamse eredivisieclubs zijn, Feyenoord landskampioen werd en daardoor internationale wedstrijden speelt, is het veiligheidsrisico voor voetbal toegenomen.

⁵ <https://www.nrc.nl/nieuws/2017/06/01/riffijnse-spanning-is-ook-hier-voelbaar-10822512-a1561225>

⁶ "Portretten van notoire ordeverstoorder; kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal", van Ham, Bremmers en Ferwerda (2014)

Verplaatsing voetbaloverlast

Strengere maatregelen in de voetbalstadions zorgden voor verplaatsing van overlast. Een voorbeeld is de verplaatsing naar horecagelegenheden in stadscentra waar een uitwedstrijd wordt gespeeld. In november 2016 vond bijvoorbeeld bij een café een vechtpartij plaats tussen supporters van Sparta en Excelsior. Daarnaast zijn de zogenaamde '20-20' gevechten. Een nieuwe trend in Nederland. Een uit Scandinavië en Oost-Europa overgewaaid fenomeen dat zich uitbreidt naar andere Nederlandse clubs en jongere supporters. Dit zijn georganiseerde vechtpartijen in bossen of velden tussen harde kern supporters van twee clubs. De vechtpartijen kunnen leiden tot langdurige spanningen tussen verschillende supportersgroepen. Ook kunnen toevallige passanten onbedoeld slachtoffer worden. Binnen het stadion zijn ook veranderingen zichtbaar; kaarten voor de thuisvakken worden door uitsupporters gekocht met clubkaarten, waardoor (harde kern) supporters meer verspreid zitten over het stadion met alle risico's van dien.

Ten slotte is er nog de opvallende trend dat de harde kern van Feyenoord kleinere (amateur)clubs bezoekt, en daarbij in voorkomende gevallen de confrontatie met de tegenstander opzoekt. Kleinere clubs zijn qua beleid en beveiliging hier niet tegen bestand.

Evenementen

Volgens onderzoek van Rovers in 2014⁷ is het aantal openbare orde incidenten bij Nederlandse evenementen gering, zeker afgezet tegen de forse groei van het aantal evenementen. Rotterdam heeft grote (internationale) muziekfestivals zoals Rotterdam Unlimited, maar ook sportevenementen zoals de marathon, culinaire evenementen en kleinschalige buurtfeesten.

Het aantal evenementen nam de afgelopen jaren toe. Bij bepaalde evenementen nemen bezoekersaantallen toe. Vooral ten aanzien van een aantal middelgrote en grote evenementen. Dit groeiend aantal evenementen en bezoekers legt een steeds groter beslag op politiecapaciteit, gemeente en andere hulpdiensten. Vanuit het oogpunt van terroristische dreiging, *crowd control* en volksgezondheid kunnen deze grotere bezoekersaantallen ook een grotere gevaarstelling met zich meebrengen. Dance-evenementen kunnen daarnaast een groter veiligheidsrisico vormen vanwege drank- en drugsgebruik onder bezoekers.

Demonstraties

In 2016 vonden 85 demonstraties plaats in de politie eenheid Rotterdam. Het aantal demonstraties neemt toe in 2017; van januari tot eind mei 2017 waren er al 90 demonstraties. Meestal verlopen demonstraties zonder verstoringen van de openbare orde. Politie en gemeente doen er alles aan om demonstraties zoveel mogelijk in goede banen te leiden.

Stijging van het aantal demonstraties lijkt een gevolg van toegenomen polarisatie in de samenleving. Demonstraties hebben bovendien vaker betrekking op buitenlandse kwesties. Demonstraties met de meeste impact voor de openbare orde waren tegen de komst van vluchtelingen/statushouders, over de figuur van Zwarte Piet en met betrekking tot buitenlandse conflicten in Turkije (direct na de mislukte coup maar ook rondom de komst van de Turkse minister) en Israël.

De samenleving lijkt vaker te maken te krijgen met groeperingen die op straat woede, frustratie en verdriet willen uiten. Emoties kunnen hierbij dusdanig hoog opspelen, dat er een groter risico op incidenten is als voor- en tegenstanders elkaar treffen. De praktijk rondom demonstreren lijkt hierbij veranderd. Via sociale media zijn niet alleen snel medestanders voor demonstraties te vinden, maar zijn tegenstanders ook gemakkelijk te mobiliseren. Denk aan demonstraties tegen asielzoekers waarbij voorstanders zich ook mobiliseren. Daarnaast kunnen aard en doel van demonstraties verschuiven door dynamiek op sociale media. Bovendien kan groeiende bekendheid van de demonstratie een aanzuigende werking hebben op personen die de openbare orde willen verstoren.

Daarnaast kunnen bewust onaangekondigde demonstraties in bepaalde gevallen extra risico's voor de openbare orde opleveren. Denk aan de demonstratie van 'Kick out zwarte piet' tijdens de Sinterklaas-intocht in november 2016. Dit risico werd versterkt door signalen van mogelijke tegendemonstraties uit (extreem) rechtse hoek en harde kern voetbalsupporters.

⁷ "Intelligence bij evenementen; een inventarisatie van risicomangementpraktijken bij de politie", Mariëlle den Hengst Ben Rovers Hans Regterschot (2014)

4 Verwarde personen

Personen met verward gedrag kunnen vanwege (tijdelijk) verstoord oordeelsvermogen gedrag vertonen waarmee zij zichzelf of anderen in gevaar brengen en/of een bedreiging vormen voor de openbare orde en veiligheid^[4]. De exacte omvang van verwarden problematiek is niet vast te stellen, maar wel is zichtbaar dat de politieregistraties de afgelopen jaren behoorlijk zijn toegenomen. In 2016 zijn landelijk in totaal ongeveer 75.000 incidenten geregistreerd. Dit is een stijging van 14 procent ten opzichte van 2015.

De landelijk portefeuillehouder 'verwarde personen' van de politie is de Politiechef van Amsterdam. Hij meldt in 2017 dat het aantal meldingen van ernstige zaken met een grote impact toeneemt^[5]. Ook politieprofessionals in de politie eenheid Rotterdam zien dat de ernst toeneemt, en dan vooral het aantal casussen waar zware meervoudige problematiek een rol speelt.

Gedrag van personen met psychische problematiek kan erg onvoorspelbaar zijn. Deze onvoorspelbaarheid in combinatie met een geweldscomponent, zorgt voor een veiligheidsrisico voor Rotterdamse bewoners en buurten. De moord van Bart van U. op zijn zus en op politica Els Borst is hier een uitzonderlijk voorbeeld van. In de Eenheid Rotterdam deden zich de afgelopen meer ernstige incidenten met psychisch kwetsbaren voor. Een aantal voorbeelden:

- In februari 2015 laat een man zijn appartement ontploffen door een gasexplosie. 13 personen waaronder de man zelf raken gewond. De man was psychiatrisch patiënt.
- In mei 2016 wordt een krantenbezorgster in Delfshaven uit het niets om het leven gebracht door messteken. De dader was een bekende van de politie en hulpverleningsinstanties.
- In mei 2016 vermoord een man zijn vrouw. Een deel van haar stoffelijk overschot wordt in een opgerold tapijt op straat aangetroffen in Rotterdam Noord. De dader had psychische problematiek en beroofde zich daarna van het leven door voor een trein te springen. In oktober 2015 had de man al eerder een zelfmoordpoging gedaan.
- In augustus 2016 weigerde een man aan de Bronsdijk de politie binnen te laten en barricadeerde de deur. Vervolgens mishandelde hij zijn hond. Toen de politie de deur forceerde stad de man zichzelf in de borst met een mes. De man overleed ter plaatse.
- In mei 2017 schiet een man, die eerder verschillende gezagsdragers had bedreigd aan de Wolphaertsbocht zijn onderbuurvrouw neer en vervolgens zichzelf (de man overleed).

Er zijn ook minder ernstige voorbeelden die een veiligheidsrisico met zich meebrengen, zoals van personen met verward gedrag die op straat openlijk met een mes rondlopen. Ook tegenreacties van buurtbewoners naar deze personen is hierbij een risico.

De thematieken van personen met psychische problemen en personen met jihadistisch gedachtegoed raken elkaar. Het gaat hier enerzijds om verwarde personen met waanideeën welke zijn beïnvloed door de recente aanslagen in de wereld. Een voorbeeld hiervan is een man uit Rotterdam Zuid die vanaf zijn balkon riep dat hij van ISIS is en volgens ooggetuigen met een wapen zwaaide, of de vrouw die voor veel paniek zorgde op metrostation Beurs, doordat zij op de betonnen rand tussen de spoorrails in zat en 'Allah is groot' riep. Dit had grote impact op het publiek, het verkeer werd stilgelegd en uit paniek vluchtten reizigers uit de metro. Dit voorbeeld is sprekend voor het sneeuwbaaleffect waartoe een incident met verward gedrag kan leiden. Ook kunnen dergelijke incidenten economische gevolgen hebben. Denk hierbij aan de verwarde man in Rotterdam-The Hague Airport, die ervoor zorgde dat het gebied enige werd ontruimd. Anderzijds meldt de NCTV dat mentaal kwetsbare personen ook beïnvloed kunnen worden door jihadisten. Bij enkele daders van aanslagen in Europa speelden psychische en sociale problemen vermoedelijk een rol bij het overgaan tot geweld.

Strafrecht is in de meeste gevallen geen passende oplossing voor de problematiek. Tegelijkertijd heeft de politie wel haar handen vol aan dergelijke incidenten met verwarde personen. Ondanks alle initiatieven is er echter nog geen integraal sluitend handelingskader om de problematiek te stoppen.

^[4] Abraham en Nauta (2014). Politie en verwarde personen, onderzoek naar optreden van de politie in relatie tot personen met verward gedrag. DSP groep.

^[5] Algemeen Dagblad (22 februari 2017). "Steeds vaker incident met verward persoon", geraadpleegd via <http://www.ad.nl/binnenland/steeds-vaker-incident-met-verward-persoon~a1b46395/>.

5 Ondernijning

Bij ondernijnende criminaliteit is sprake van verwevenheid tussen de zogenoemde onder- en bovenwereld. Het gaat om gedragingen en activiteiten die de legale en beoogde werking van onze economie en maatschappij aantasten. Bovendien resulteert ondernijnende criminaliteit in onveiligheid op straat. Conflicten in drugshandel kunnen bijvoorbeeld leiden tot schietincidenten. Aanpak van ondernijning krijgt steeds meer aandacht van partijen in het veiligheidsdomein. Daarmee wordt het zicht op de problematiek scherper. Dit hoofdstuk beschrijft de ondernijnende thema's met de meeste risico onze samenleving te ontwrichten. Dit hoofdstuk is dus nadrukkelijk geen beschrijving van de aard en omvang van alle (zware) criminaliteitsvormen.

Zware en georganiseerde vormen van ondernijnende criminaliteit

Zware en georganiseerde ondernijnende criminaliteit is vooral zichtbaar bij de handel in verdovende middelen. Ook individuele leden van Outlaw Motorcycle Gangs (OMG) worden hiermee in verband gebracht. Naast de drugshandel kan ook mensensmokkel een vorm van zware en georganiseerde ondernijnende criminaliteit zijn. Thema's en criminele netwerken die daarbij betrokken zijn, worden hieronder toegelicht.

Fluide netwerken en jeugdgroepen; kans op criminele carrières

In Rotterdam zijn verschillende groeperingen actief die een rol spelen in de productie van en handel in drugs en versnijdingsmiddelen. Deze criminele netwerken zijn met elkaar verbonden en werken samen. De samenstelling lijkt steeds te veranderen; we kunnen spreken van 'fluïde' netwerken. Criminele netwerken zijn etnisch heterogeen. Binnen de criminele netwerken is een oververtegenwoordiging van Nederlanders met een migratie-achtergrond. Waar criminelen met een Albanese en Turkse achtergrond relatief vaker voorkomen in de 'groothandel', zijn criminelen met een Marokkaanse achtergrond vooral actief in de zogenaamde 'tussenhandel', de handel in kleinere partijen.

Voor bepaalde personen geldt dat zij eerder deel uitmaakten van een lokale criminele jeugdgroep in Rotterdam. Jeugdgroepen kunnen dus als 'kraamkamer' fungeren voor zwaardere criminaliteit. Lokale bekendheid en de contacten met andere relevante personen uit de buurt spelen later mee in het gemak waarmee criminele netwerken elkaar opzoeken en gebruik maken van elkaars diensten.

Leden Outlaw Motorcycle Gangs (OMG's) gaan ondergronds

Outlaw Motorcycle Gangs (OMG), ook wel 1% motorclubs genoemd, zijn motorclubs die naar eigen zeggen buiten de geldende wet- en regelgeving opereren. Nederland telt zo'n tien tot vijftien van dit soort clubs. In 2014 schrijft de landelijke politie⁸ dat OMG's een streng hiërarchische organisatiestructuur hebben, met strenge regels. Afscherming en loyaliteit worden als kernwaarden gezien. In het onderzoeksrapport wordt ook vermeld dat de clubs veel leden hebben die veroordeeld zijn voor (zware) misdrijven.

In de politie eenheid Rotterdam zijn vijf OMG's gevestigd, onderverdeeld in elf chapters. Er zijn binnen de eenheid zo'n 350 vermoedelijke clubleden. Hoewel chapters met name buiten de stad Rotterdam zijn gevestigd, worden de leden ook in Rotterdam gezien. Aanwezigheid van OMG-leden in de publieke ruimte vormt doorgaans geen maatschappelijke bedreiging voor de veiligheid. Wel kunnen er confrontaties plaatsvinden tussen rivaliserende OMG's, zoals de vechtpartij tussen twee rivaliserende motorclubs bij het Van der Valk-hotel in Rotterdam West in april 2016, waarbij meerdere schoten zijn gelost.

Uit landelijk onderzoek van Blokland en anderen in 2017 blijkt dat ruim 83% van de Nederlandse OMG-leden antecedenten heeft, waarbij de helft van alle leden minstens één antecedent heeft voor een geweldsmisdrijf. In de zuidelijke provincies zijn ook signalen dat OMG's betrokken zijn bij handel in synthetische drugs. In Rotterdam zijn er geen concrete signalen die duiden op centrale aansturing in drughandel vanuit een motorclub. Wel is bekend dat individuele OMG-leden betrokken zijn bij de handel in verdovende middelen, vuurwapens of geweldsdelicten. In februari 2017 is bijvoorbeeld een OMG-lid aangehouden in Rotterdam. In zijn woning werden een vuurwapen, kogels, zwaar vuurwerk en attributen voor drugsverkoop aangetroffen. Ook hebben leden van OMG's bedreigingen en intimidaties tegen onder andere politieagenten geuit.

⁸ "Outlawbikers in Nederland", DLIO Nationale Politie (2014)

Door verschillende ontwikkelingen neemt het zicht op OMG's af. Allereerst zijn OMG's door gemeentelijke vestigingsbeleid en het sluiten van een aantal clubhuizen meer ondergronds gaan acteren. Diverse clubs zijn zoekende naar alternatieve ontmoetingslocaties zoals horecagelegenheden en woningen. Daarnaast maken OMG's bewust minder gebruik van sociale media en dragen hun kenmerkende hesjes minder vaak in het openbaar. De zichtbaarheid neemt ook af door een steeds veranderende samenstelling van motorclubs en hun leden. Nieuwe clubs doen hun intrede en aan de andere kant vallen clubs uit elkaar.

Daarnaast is duidelijk dat er overlap is tussen personen die deel uitmaken van netwerken van OMG's, harde kern voetbalsupporters en personen met extremistisch gedachtegoed. Zo bestaat een aan No Surrender gelieerde motorclub tevens uit leden van de harde kern van Feyenoord. Dit beeld van vermenging is ook landelijk zichtbaar.

Mensensmokkel; toenemende vraag als reactie op de vluchtelingen crisis

Mensensmokkel gaat gepaard met de nodige veiligheidsrisico's. Denk bijvoorbeeld aan erbarmelijke vervoersomstandigheden voor personen die gesmokkeld worden en risico voor transporteurs dat zij met criminelen te maken krijgen. Europol (2017) meldt dat steeds meer georganiseerde criminele groeperingen zich bezighouden met mensensmokkel als reactie op de toenemende vraag tijdens de vluchtelingen crisis. De haven van Hoek van Holland fungeert als poort van en naar Groot Brittannië. Daarom wordt dit gebied door Europol (2017) beschouwd als één van de Europese hotspots voor mensensmokkel. Vooral Albanese proberen de laatste twee jaar vooral via Hoek van Holland richting Engeland te reizen. Al een aantal jaren is de inzet om Hoek van Holland geen tweede Calais te laten worden.

Knooppunten van ondermijnende criminaliteit

In de eenheid en de gemeente Rotterdam zijn knooppunten aan te wijzen die een cruciale rol spelen bij het voortbestaan van ondermijnende criminaliteit, zoals de Rotterdamse haven en verschillende kwetsbare branches.

De Rotterdamse haven

De Rotterdamse haven is een van de belangrijkste toegangspoorten van goederen die naar West-Europa en de rest van de wereld gaan. Criminele goederenstromen liften mee. Volgens Europol is Nederland, en hiermee ook Rotterdam, in Europa een belangrijk knooppunt op het gebied van de productie en doorvoer van drugs⁹. Vooral de import van cocaïne vanuit Zuid-Amerika lijkt enorm te zijn toegenomen. In 2016 zijn grote hoeveelheden en partijen cocaïne in de Rotterdamse haven in beslag genomen. In totaal ging het in 2016 om 13.000 kilo ten opzichte van 4.500 kilo in 2015. Binnen deze drugsmarkt is zichtbaar dat netwerken van criminele Albanese de laatste jaren steeds prominenter betrokken zijn bij de import en export van grote partijen en de criminaliteit die hiermee gepaard gaat zoals witwassen. Criminele Albanese hebben een gewelddadig imago. In 2015 liepen er in de eenheid Rotterdam twee grootschalige rechercheonderzoeken naar schietpartijen met een dodelijke afloop waarbij deze doelgroep betrokken was. Ook hield de politie eenheid Rotterdam de afgelopen jaren een aantal Albanese aan dat in het buitenland werd gezocht voor moord. Een speciaal team van de Landelijke Eenheid van de politie hield in augustus 2017 een Albanese aan op de A13. Hij stond op de opsporingslijst van Europol en werd gezocht voor moord en wapenbezit.

Ketenpartners werken samen om de cocaïnesmokkel via de Rotterdamse haven tegen te gaan. Een ongewenst neveneffect is dat criminele netwerken hun smokkelmethodes aanpassen. Cocaïne wordt bijvoorbeeld vaker in de vracht verstopt en het uithalen van de drugs gebeurt meer buiten het havengebied. Bij deze smokkelwijzen kunnen ondernemers (denk aan transporteurs) worden bedreigd of zetten criminelen zelf bedrijven op om de cocaïnehandel te faciliteren.

Criminelen zijn voor de import van cocaïne afhankelijk van medewerkers van overheidsdiensten of bedrijven die sleutelposities vervullen in de logistieke keten. Sleutelposities zijn medewerkers van containerterminals die pasjes kunnen uitlenen aan zogenoemde 'uithalers'. Ook medewerkers van inspectie-, beveiligings- en transportbedrijven en van de politie lopen het risico om door criminelen te worden benaderd om diensten te verlenen. De grote geldbedragen die hiermee gemoeid zijn, maakt dit personeel kwetsbaar. Bij particuliere

⁹ SOCTA, *Serious and Organised Crime Threat Assessment 2017*

bedrijven en de overheid is veel aandacht voor de aanpak van corruptie, waardoor het ook zichtbaarder wordt. In 2016-2017 zijn douaniers die containers met drugs doorlieten aangehouden en vervolgd.

Kwetsbare ondernemingen (branches) aantrekkelijk voor o.a. witwassen

Specifieke branches zijn gevoeliger voor ondermijnende criminaliteit, zoals juridische en financiële dienstverleners, de auto(verhuur)branche, vastgoedsector, horeca, juweliërs, kapperszaken en belhuizen. Daarnaast zijn import- en exportbedrijven kwetsbaar. Deze bedrijven zijn aantrekkelijk voor criminelen om geld wit te wassen vanwege contante geldstromen of om illegale activiteiten te ontplooiën.

Het vermoeden bestaat dat crimineel geld wordt gebruikt voor het financieren van horecaondernemingen en bedrijven in de autoverhuur- en vastgoedbranche. Er is het vermoeden dat er sprake is van een toename van bestuurswisselingen en schijnbeheer in de horeca. Schijnbeheer betekent dat criminelen personen zonder antecedenten – katvangers genoemd – de vergunningsaanvraag laten doen, maar zelf feitelijk de onderneming leiden. Dit lijkt vooral te spelen bij horecaondernemers met een Turkse achtergrond.

Criminelen maken tevens gebruik van de afhankelijkheid van ondernemers. Ondernemers die maar net het hoofd boven water kunnen houden, krijgen financiële hulp aangeboden als zij bijvoorbeeld illegaal gokken faciliteren. Traditionele methoden als bonnetjes en gokzuilen via laptops lijken te worden vervangen door smartphones en tablets, wat het onderkennen van illegaal gokken bemoeilijkt. In Rotterdam vindt illegaal gokken veelal plaats bij ondernemers met een Turkse achtergrond. Het landelijke beeld is dat in de gokwereld grote criminele organisaties actief zijn die daar miljoenen euro's mee verdienen. Illegaal gokken en de inkomsten daaruit vormen naast witwaspraktijken een wezenlijk onderdeel van een tweede economie.

De aanwezigheid van relatief grote concentraties van kwetsbare branches en concurrerende bedrijven in hetzelfde gebied kunnen een signaal zijn voor het bestaan van ondermijnende criminaliteit. In de districten Rotterdam Stad en Rotterdam Zuid zijn gebieden aan te wijzen waar zich relatief veel kwetsbare branches bevinden. Ook bedrijventerreinen, zoals de Spaanse Polder, lenen zich hiervoor. In Rotterdam Zuid viel bijvoorbeeld het grote aantal juweliërs op in één wijk, waarvan het vermoeden was dat er criminele praktijken plaatsvonden. Door de inzet op juweliërs en de handel in 'fout goud' blijkt dit het deels het geval was en daalde het aantal juweliërs. Wel blijken malafide ondernemers flexibel. De kans bestaat dat er een verplaatsingseffect optreedt naar andere (criminele) ondernemingen c.q. branches.

Faciliteren van ondermijnende criminaliteit

Uit onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatie Centrum (WODC) uit 2012 blijkt dat criminele netwerken bepaalde professionals en bedrijven nodig hebben voor criminele activiteiten. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gedacht aan financiële specialisten, juristen en verhuurders. Het gebruik van (op papier) reguliere ondernemingen komt ook vaak voor. Deze kunnen meerdere doelen dienen: logistieke ondersteuning (opslag, vervoer en ontmoetingsruimte), witwassen (vooral het fingeren van een legale geldstroom), legitimering en verhulling.

Steeds betere afscherming door criminelen

Het algemene beeld is dat criminelen zich steeds beter afschermen om criminele activiteiten te verhullen. Sommige bedrijven faciliteren deze afscherming bewust door de verkoop van goederen zoals 'jammers' en beveiligde telefoons. Daarnaast zien we steeds ingenieuzere wijzen om gebruik te maken van andere (rechts)personen, wat de anonimiteit van criminelen vergroot. Waar criminelen in het verleden rechtstreeks andere (rechts)personen gebruikten om zich af te schermen voor de politie of andere criminelen, is dit faciliteren verder doorontwikkeld. Denk bijvoorbeeld aan een voertuig dat op naam staat van een autoverhuurbedrijf, die dat weer doorverhuurt aan een ander autoverhuurbedrijf.

Een ander voorbeeld van een faciliterende branche betreft de woningverhuur. Er zijn in Rotterdam tientallen dubieuze huurbemiddelaars die regelmatig terugkomen in opsporingsonderzoeken. Door tussenkomst van deze huurbemiddelaars kunnen criminelen betrekkelijk eenvoudig een appartement betrekken. Door akkoord te gaan met zeer korte huurperiodes en met contante huurbetalingen faciliteren deze huurbemiddelaars criminaliteit. Criminelen kunnen op deze wijze anoniem verblijven in de appartementen, hun handel bedrijven of illegale goederen (verdovende middelen, vuurwapens of crimineel geld) er in opslaan. In januari 2017 vonden diverse aanhoudingen plaats voor drugshandel in luxe woontorens in Rotterdam Stad en Zuid waarbij

grote hoeveelheden contant geld, luxe artikelen en verdovende middelen werden aangetroffen in de betrokken appartementen.

Criminele geldstromen via diverse constructies, waaronder cryptogeld

Criminelen gebruiken verschillende geldstromen om geld wit te wassen. Voor het overmaken van het geld wordt onder andere gebruik gemaakt van geldwisselkantoren. In 2016 waren drie agentschappen van Money Transfer in Rotterdam Zuid hierbij betrokken. Tevens stuit de politie steeds vaker op 'loan-back' constructies. Criminelen maken dan geld over naar buitenlandse bedrijven om hetzelfde geld, als zogenaamde lening, terug te ontvangen. Dit bemoeilijkt het zicht van de overheid op geldstromen en brengt het risico op het ontstaan van een tweede economie met zich mee.

Daarnaast zijn er signalen dat rechtspersonen, zoals stichtingen en verenigingen, worden opgezet met een crimineel doel. Inkomsten en uitgaven van en naar het buitenland worden hiermee verborgen gehouden. Een potentieel risico is dat stichtingen worden opgericht om geld door te sluizen naar bijvoorbeeld terroristische netwerken die in het buitenland actief zijn. Wat opvalt is de snelle doorverkoop van panden middels steeds complexere vastgoedconstructies.

De opkomst van cryptogeld, zoals bitcoins wordt als opvallende trend gezien. Criminele diensten worden vaker betaald met cryptogeld, bijvoorbeeld bij bestellingen op het zogenaamde darknet, het verborgen deel van het internet. De betaling met cryptogeld moet als een nieuwe vorm van bankieren worden gezien die een grotere mate van anonimiteit verschaft. Vaak is niet bekend wie de eigenaar is van de digitale portemonnee (wallet) waardoor deze betaalvorm bij uitstek geschikt is voor witwaspraktijken. Begin 2017 werden drie strafzaken van de FIOD naar criminele handelaren in bitcoins bekend gemaakt. Een ander betaalmiddel betreft het gebruik van debit cards. Dit zijn kaarten waar grote bedragen op geplaatst kunnen worden die gekoppeld zijn aan anonieme rekeningen of waar geen rekening aan gekoppeld is.

6 Vuurwapens en vuurwapengeweld

Beschikbaarheid van illegale vuurwapens vormt een ernstig risico voor de veiligheid in buurten en wijken. Het relatieve gemak waarmee in het criminele circuit aan een vuurwapen kan worden gekomen is zorgwekkend. Dit geldt des te meer voor automatische vuurwapens die regelmatig in beslag worden genomen. In Rotterdam valt het sinds 2013 hoge cijfer van in beslag genomen automatische vuurwapens (machinepistolen en – geweren) op. Gemiddeld 25 op jaarbasis. Algemeen bekend is dat automatische vuurwapens gebruikt worden in het criminele milieu. Concurrerende groeperingen stelen partijen drugs of geld van elkaar ('ripdeals') met behulp van vuurwapens.

De toename lijkt mede het gevolg van een toename van het aanbod. Via Slowaakse bedrijven worden grote hoeveelheden onklaar gemaakte vuurwapens op de Europese markt gedumpt. Deze onklaar gemaakte vuurwapens kunnen weer worden omgebouwd tot een werkend vuurwapen. Daarnaast is het voor kopers makkelijker om via internet (darkweb) een (automatisch) vuurwapen aan te schaffen. Identiteit van koper en verkoper zijn lastig te achterhalen en de betaling kan nagenoeg anoniem via bitcoins. Mede door een efficiënt netwerk van post- en koeriersdiensten kan het vuurwapen bezorgd worden.

De politie eenheid Rotterdam ziet zich regelmatig geconfronteerd met excessief geweld in de vorm van schietincidenten die soms op klaarlichte dag en met een groot gevaar voor omstanders plaatsvinden. In 2016 deden zich 85 schietincidenten voor in de eenheid Rotterdam waarvan 67 in de gemeente Rotterdam. Dit zijn 13 incidenten meer dan het jaar ervoor in de gemeente Rotterdam. De meeste schietincidenten vonden plaats in de districten Rotterdam Zuid en Rotterdam Stad. De indruk is dat het merendeel van de schietincidenten terug te voeren is op conflicten bij de (tussen)handel in verdovende middelen. Zo was een crimineel netwerk in Rotterdam Zuid in conflict met betrekking tot de handel in verdovende middelen. Dit conflict resulteerde in meerdere schietpartijen in korte tijd. Voor de eenheid Rotterdam is dit een nieuw fenomeen. In tegenstelling tot de schietincidenten in Amsterdam lijken die in Rotterdam minder gericht te zijn op het liquideren van slachtoffers en meer op het intimideren of waarschuwen van een rivaal. Er vallen dan ook relatief weinig doden.

Verschuiving in dadergroep

In 2015 waren overwegend Rotterdamse jongemannen met een Antilliaanse achtergrond betrokken bij schietincidenten in Rotterdam. Een deel van deze incidenten wordt gezien als bendegerelateerd geweld. Door een strenge aanpak nam dit geweld af. Anno 2017 is deze dadergroep weer terug te zien in de verdachtenpopulatie, maar komt nadrukkelijk ook de dadergroep van mannen met een Marokkaanse achtergrond in de leeftijd van 20 tot 30 jaar op. In de drugshandel werken bovengenoemde daders steeds vaker samen, waarbij de invoer en distributie van verdovende middelen primair bij Antilliaanse dadergroepen ligt en het dealen op straat veelal bij Marokkaanse dadergroepen. Mocht deze scheidslijn in de drugshandel diffuser worden, ontstaat een risico op conflicten en daarmee op schietincidenten.

Voor de huidige dadergroepen geldt dat criminaliteit vaker een onderdeel van hun identiteit is. Het dragen van een wapen of kogelwerend vest kan hier onderdeel van uitmaken. De daderpopulatie waant zich onaantastbaar. In deze context wordt opgemerkt dat vaker jongens van circa 17 jaar oud een wapen bij zich dragen. De uitstraling naar de jongere generatie in de wijken is daarbij zorgwekkend.

7 Cybercriminaliteit

Nederland is volgens de AIVD één van de meest ICT-intensieve economieën ter wereld en daarmee een aantrekkelijk doelwit voor cybercriminelen¹⁰. De grootste dreiging komt van buitenlandse inlichtingendiensten die in ons land politieke, militaire en technologische informatie verzamelen en manipuleren. Nederlandse overheidsinstellingen waren het afgelopen halfjaar doelwit van omvangrijke spionageaanvallen. Hierbij vielen vooral digitale aanvallen vanuit Rusland op. Naast aanvallen tegen de overheid maakt de AIVD zich ook zorgen over digitale spionage met een economisch motief, welke schadelijk is voor de concurrentiepositie van Nederland (Cyber Security Beeld Nederland, 2016). Niet alleen overheidsinstellingen en grote bedrijven, maar ook MKB-bedrijven en individuele burgers lopen het risico om slachtoffer te worden.

Cybercriminaliteit voegt een nieuwe dimensie toe aan bestaande criminaliteit en is daarnaast een op zichzelf staand criminaliteitsfenomeen. Grofweg kan onderscheid worden gemaakt tussen cybercriminaliteit in enge zin en cybercriminaliteit in ruime zin. Met de eerste variant wordt een digitaal middel gebruikt om een ander digitaal middel aan te vallen. Voorbeelden hiervan zijn het gebruik van malware (kwaadaardige software), ransomware (gijzelsoftware) en DDoS-aanvallen. Uit het Cyber Security Beeld Nederland 2016 blijkt dat het gebruik van ransomware door criminelen het afgelopen jaar gemeengoed werd. Criminelen eisen meer geld en passen verfijndere malware toe; naast bestanden op de lokale schijf worden tegenwoordig ook databases, back-ups en bestanden op netwerkschijven versleuteld. In mei 2017 richtte de WannaCry-ransomware wereldwijde schade aan. Een vestiging van Q-Park bij de woonboulevard Alexandrium is slachtoffer geworden van deze aanval die vermoedelijk afkomstig is van een hackersgroep die in verband wordt gebracht met de Noord-Koreaanse overheid. Met de tweede variant wordt bedoeld dat een digitaal middel wordt gebruikt om een klassiek misdrijf zoals oplichting te plegen, bijvoorbeeld via marktplaats of nepwebsites (Phishing).

Toename van cybercriminaliteit

De verwachting is dat criminaliteit zich meer van het fysieke naar het (deels onzichtbare) digitale domein gaat verplaatsen. Zeer grote winsten maken cybercriminaliteit één van de meest lucratieve criminaliteitsvormen. Volgens Europol zal cybercriminaliteit de komende jaren naar verwachting internationaal toenemen en zich steeds verder ontwikkelen. Het Openbaar Ministerie verwacht dat in de toekomst meer dan de helft van de criminaliteit uit cyberzaken bestaat.

De toename van 'Internet of Things' biedt kansen voor cybercriminelen

Steeds meer apparaten zullen worden aangesloten op het internet. Dit kan een veiligheidsrisico vormen indien bedrijven en particulieren op voorhand te weinig investeren in ICT-beveiliging. Bedrijven, overheidsinstellingen en burgers lopen een risico vanwege het gebrek aan voldoende kennis en kunde op het gebied van 'cybersecurity'.

Het *Internet of Things* is vooral in het havengebied al zichtbaar. Bij industriële werkprocessen in de haven

¹⁰ AIVD Jaarverslag 2016

(bijvoorbeeld lopende banden in magazijnen) neemt robotisering toe waarbij bediening op afstand plaatsvindt. Dit kan mogelijk een doelwit worden voor cyberaanvallen. Daarnaast zijn logistieke systemen in de haven mogelijk doelwit voor cyberaanvallen. Het stopzetten of veranderen van een logistiek proces kan rampzalig zijn voor de infrastructuur en tot grote economische en maatschappelijke schade leiden. Tevens kunnen criminele groeperingen cybercriminaliteit gebruiken om activiteiten beter te ontplooiën. In de Antwerpse haven zijn in de periode 2011 tot en met 2013 websites van de twee grootste containerterminals gehackt. Daardoor konden criminelen zelf bepalen op welke plek een container met drugs kon worden neergezet. In juni 2017 lagen door een wereldwijde ransomware-aanval tientallen bedrijven stil, waaronder twee grote containerterminals in de Rotterdamse haven.

Crime as a Service (CaaS) bij de online handel in illegale goederen en diensten

Europol (2017) meldt dat via het darknet illegale goederen en diensten worden verhandeld. Hierbij valt te denken aan verdovende middelen, kinderpornografisch materiaal, vuurwapens en cybercriminaliteit. Europol signaleert dat hierbij vaker het principe 'Crime-As-A-Service' (CaaS) geldt. Verschillende vormen van cybercriminaliteit worden als diensten aangeboden. Hiermee wordt het voor relatief onprofessionele cybercriminelen mogelijk om geavanceerde en grootschalige cyberaanvallen uit te voeren die hun technische vaardigheden te boven gaan.